

JONATHAN SWIFT

GULLIVEROVY CESTY

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Snad se zvědavý čtenář na tomto místě pobaví, když mu povím něco o svém příbytku a o tom, jak jsem v té zemi žil za pobytu trvajícím devět měsíců a třináct dní. Měl jsem nadání na řemeslné práce a nezbytí mě k tomu ponoukalo, a tak jsem si z nevyšších stromů královského sadu stůl a dosti pohodlnou židli. Dvě stě švadlen mi šilo košile a plátno na postel a na stůl, vesměs z nejsilnějšího a nejhrubšího druhu, jaký sehnaly. Musily je však několikrát přeložit a prošívat, neboť i nejtlustší bylo ještě o poznání hebkčí než kment. Plátno mívá u nich tři palce do šířky a tři stopy tvoří stůček. Míru mi braly švadleny takto: já jsem si lehl na zem, jedna mi stála na krku a druhá na prostředku nohy, a napínaly silný provázek, který držely za konec. Třetí pak měřila délku provázku palcovým pravítkem. Potom mi změřily pravý palec a víc už nechtěly. Podle matematického výpočtu je totiž dvojnásobný obvod palce obvod zápěstí a tak dále až ke krku a k pasu.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

V úryvku Gulliver popisuje, jak ho v zemi liliputů šatili. Úryvek je z první části knihy.

- kniha začíná fiktivním úvodem vydavatele

- následuje dopis kapitána Gullivera svému příbuznému z roku 1727, ve kterém píše o tom, že sepsal cestopis

- tento fiktivní cestopis je rozdělen do čtyř částí:

Cesta do Liliputu – Vypravěč, lékař Lemuel Gulliver, se po ztroskotání ocitl mezi trpaslíky. Připoutali ho provazy a zkoumali ho. Liliputi se s Gulliverem postupně spřátelili a naučili ho svůj jazyk. Jejich král je ochotný dát Gulliverovi svobodu. Liliputé sepsali všechno, co měl Gulliver na sobě. Měli ho rádi, už se ho nebáli, a tak mu dali svobodu. Král za to chtěl pomoci v boji proti sousední říši, Gulliver mu pomohl a válku vyhrál. Liliputi se za to o něj starali, šili mu šaty a krmili ho, i když to pro ně bylo nesmírně náročné. Jednou přišel král Gullivera varovat, že se ho chce zbavit jeden z ministrů. Přečetl mu rozsudek, že má být oslepen. Gulliver se rozhodl království liliputů opustit. Král mu zajistil stravu a loď na cestu, a tak mohl odjet domů. Zde obdaroval ženu a děti, ale brzy se zase vydal na cesty.

Cesta do Brobdingnagu – Gulliver plul na lodi, až se dostal do země obrů. Zde ho našel sedlák, odnesl si ho domů, nakrmil ho a uložil. Jeho opatrovatelkou se stala sedláková devítiletá dcera. Gullivera předváděli jako atrakci, až z toho byl unavený. Sedlák ho nakonec prodal králi, ale nadále se o něj pečlivě starala holčička. Hrdina popisuje zemi obrů a život u dvora. Snažil se například pobavit královnu, a tak vesloval v kádi na loďce a dvorní dámy mu dělaly vějíři vítr. Byl však také často v nebezpečí kvůli malému vzrůstu. Zabavoval se výrobou různých věcí, například hřebenů. V zemi pobyl dva roky, až ho jednoho dne i s přenosnou skřínkou odnesl orel a hodil ho do moře. Vylovili ho námořníci a odvezli ho domů do Anglie. Doma se potěšil s dětmi a roku 1707 opět vyrazil na moře.

Cesta na Laputu – Gulliver přijal místo lékaře na lodi a odjel. Loď byla přepadena piráty, on skončil na neznámém ostrově. Byl v zemi létajících lidí. Místní ho nakrmili a začali učit svůj jazyk. Gulliver popisuje místní život a to, že zdejší se nejvíc obávají změn ve vesmíru. Země je podle nich kulatá a vznášá se díky magnetické síle. Hvězdáři zde měli mnohem lepší přístroje. U lidí, kteří se zabývají jen hudbou a hvězdami, to Gullivera příliš nebavilo, a tak se nechal spustit zpátky na zem, kde vedl rozhovor s králem. Prošel celou zemi a shledal se s mnoha dalšími „učenci“. Poté strávil měsíc na ostrově, kde bylo možné vyvolávat zemřelé. Dopluhl do Luggnaggy, kde ho nutili lízat podlahu, než

mohl mluvit s králem. Opět se seznámil s místními a poznal zvláštnost – nesmrtelné. V Japonsku si vymohl, že se vyhne obřadu pošlapání kříže. Konečně jel zase domů.

Cesta do země Hujhnhnmů – Roku 1709 se stal kapitánem lodi a vyrazil na moře. Posádka se vzbouřila, svázala ho a vysadila na ostrově, kde se setkal s inteligentními koňmi. Pánové-koně se o něj dobře starali, i když mu nemohli zajistit lidské jídlo. Dělal si ovesné placky a pil je s mlékem. Koně ho nazývali Jahúem a měli ho za odporné zvíře, protože byl podobný divokému tvorovi z jejich země. Velice se proto divili, že se Gulliver rychle naučil jejich jazyk a že umí psát, což oni sami neuměli. Gulliver Hujhnhnmům vysvětlil, jak vypadá svět lidí. Nám čtenářům líčí život koňského národa. Po třech letech si postavil loď a zemi koní opustil. Na ostrově, kam doplul, ho našli divocí Jehúové a s nimi odjel zpátky do Anglie. Vrátil se roku 1715, k lidem měl odpor a cítil se nejlépe s koňmi.

- **téma a motiv**

téma: výroba nábytku, šití oblečení

motivy: stůl, židle, košile, plátno, provázek

- **časoprostor**

čas: 1699–1715; v úryvku doba, kdy byl Gulliver u liliputů

prostor: Anglie, země Liliput, Brobdingnag, Laputa, země Hujhnhnmů; v úryvku země liliputů, Liliput

- **kompoziční výstavba**

Úryvek se skládá z jednoho odstavce, ale je tvořen dvěma obsahovými celky. V prvním Gulliver vypráví, jak si udělal nábytek, ve druhém, jak mu místní švadleny šily oblečení.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, fantastický cestopis (též parodie cestopisu či satirický cestopis)

- **vypravěč**

ich-forma, vypravěčem je sám Lemuel Gulliver, který se místy obrací na čtenáře

- **postava**

Lemuel Gulliver – lékař, cestovatel, autor cestopisu, fiktivní postava; je odvážný, učenlivý, snadno ovládá cizí jazyky, je přizpůsobivý, skromný, všímavý
- v díle dále vystupuje mnoho epizodických postav

- **vyprávěcí způsoby**

V úryvku se vyskytuje pouze neznačená přímá řeč, tj. promluva autora cestopisu Gullivera.

- **typy promluv**

V úryvku je pouze pásmo vypravěče Gullivera pronášené v ich-formě.

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

oslovení

Snad se zvědavý čtenář...

archaismy

příbytek, nezbytí, ponoukalo, zrobil, dosti, musily

profesní mluva švadlen

kment = jemné lněné plátno, stůček = balík svinuté látky

- kniha je psaná archaickým jazykem

- Gulliver ve svém vyprávění využívá terminologii typickou pro daný obor

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

metonymie

brát míru

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

druhá polovina 17. století, 1. polovina 18. století

Jonathan Swift (1667–1745)

- spisovatel, satirik, esejista, pamfletista, básník
- Ir (narozen v Dublinu), brzy osiřel a byl vychován strýcem
- od dětství trpěl chorobou ucha
- vystudoval univerzitu, stal se tajemníkem státníka Templu v Londýně
- kněz anglikánské církve
- pobýval na venkovském sídle svého zaměstnavatele, kde se dál vzdělával
- zde byl učitelem své budoucí partnerky (tehdy osmileté) Stelly, vášnivě ho milovala jistá Vanessa
- poté byl farářem v Irsku, do Londýna se však vracel
- psal pamflety, získal si oblibu
- posledních 30 let života byl děkanem katedrály v Dublinu
- dožíval v osamění, trpěl vleklou nemocí, po mrtvici ztratil sluch a oněměl, nakonec zešílel
- napsal si svůj vlastní epitaf
- je pohřben vedle své celoživotní lásky Stelly
- jeho jméno nese kráter na Deimosu

- nejprve publikoval pod pseudonymy nebo anonymně

Óda na athénskou společnost – prvotina

Pohádka o kádi – alegorická próza o církvi

Deník psaný Stelle – autentické dopisy adresované jeho lásce

Cadenus a Vanessa – báseň o vztahu k Vanesse

Verše na vlastní smrt – humoristické verše

Bitva knih, Rozprava o zrušení křesťanství v Anglii, Chování spojenců v současné válce, Průvodce pro cizince, Skromný návrh... – pamflety

- **literární / obecně kulturní kontext**

- představitel osvícenství přelomu 17. a 18. století
- osvícenství: myšlenkový proud, nejvíce se projevilo ve 2. pol. 18. stol. ve Francii
- důvěra ve vlastní rozum, odmítání víry (víra nahrazena racionalitou),
- fantazie, předsudků, naopak uznávání vědy a techniky
- osvícenci zkoumali, proč se člověk, rozumná bytost, chová v některých případech nerozumně
- doba optimismu, víra, že rozumem lze vysvětlit všechny problémy
- typický hrdina = Robinson: díky rozumu dokázal přežít v těžkých podmínkách
- hodně autorů z tohoto období nebylo žádného náboženského vyznání
- nejvýraznější počín osvícenců: *Encyklopedie* (28 svazků)

Denis Diderot (1713–1784)

- Francouz, filozof, spisovatel, teoretik umění, výtvarný kritik
- hlavní organizátor *Encyklopedie*, redaktor – 1000 hesel
- román *Jeptiška* – kritika praxe v kláštrech, psaný formou dopisů hrdinky Zuzany

Voltaire (1694–1778)

- Francouz, dramatik, spisovatel, filozof, historik
- často ostře a jízlivě útočil proti každému projevu nesvobody – často ve vězení
- část života musel strávit v Anglii a v Berlíně, zemřel na svém panství na hranicích Švýcarska a Francie
- jmenován královským dějepiscem, povýšen na šlechtice
- historický spis *Století Ludvíka XIV.*

Candide neboli Optimismus – satiricko-filozofický román, hlavní hrdina – morálně čistý Candid

Charles Louis de Montesquieu (1689–1755)

- Francouz, historik, filozof, myslitel, spisovatel
- milovník římského starověku, vysoký právní úředník

Perské listy – satirický román, zesměšňuje marnivost a povrchnost ve vyšších kruzích očima Peršanů

Daniel Defoe (1660–1731)

- Angličan, představitel klasicismu a osvícenství, spisovatel a novinář
- vlastním jménem Daniel Foe, syn obchodníka
- nebyl hrdý na svůj prostý původ, což později vyřešil tím, že před příjmení přidal „De“
- za své první dílo *The Shortest Way with the Dissenters* byl uvězněn na 5 měsíců
- vydavatel časopisu *The Review*
- politicky činný, pokoušel se sjednotit parlamenty Anglie a Skotska
- roku 1719, ve svých téměř 60 letech, vydává svůj román *Robinson Crusoe*
- často vystupuje pod různými pseudonymy
- protestant

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Gulliverovy cesty – podle příjmení hlavního hrdiny, vypravěče příběhu, lékaře Lemuela Gullivera

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Protože se jedná o žánr fantasy, který není časově omezen, je kniha stále aktuální.

- **pravděpodobný adresát:**

Kniha je určena dospělým, ale dostala se i do kategorie „literatura pro děti“.

- **určení smyslu díla:**

Autor v knize odhaluje poměry na anglickém dvoře, ale také nepřátelství mezi Angličany a Francouzi.

Kniha také odhaluje záporné lidské vlastnosti – pýchu, touhu po majetku, omezenost...

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Gulliverovy cesty vyšly poprvé r. 1726, rozšířené potom r. 1735 pod pseudonymem Lemuel Gulliver. Velkou část knihy napsal Swift ve Woodbrook House. Jedná se o autorovu nejznámější knihu, měla okamžitý úspěch.

- existuje ohromné množství přepracování a zkrácených verzí knihy

- **tematicky podobné dílo:**

Michael Ende – *Nekonečný příběh*: kniha pro dospělé i děti s fantastickým příběhem

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatizací:**

Existuje mnoho filmových zpracování, z nichž většina se věnuje pouze prvním dvěma částem příběhu.

Celá kniha je zobrazena ve dvojdílném filmu z roku 1996, který však nemá příliš kladné hodnocení.